

31.12.2016

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet Länsi-Pohjan kunnissa

Selvitys nykytilasta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Maarit Pulkkinen ja Tuula Huttunen Koivumaa

Pohjoisen yhteisöjen tuki – Majakka ry

Järjestötietopalvelu.fi

| SISÄLLYSLUETTELO

1 TAUSTAA	2
2 TERVEYDEN EDISTÄMISEN RAKENTEET	4
3 POHDINTAA.....	11

1 TAUSTAA

Ihmisten ja ympäristön hyvinvointi on yksi tärkeimmistä voimavaroistamme ja sen edistäminen ja siitä huolehtiminen kuuluu kaikille. Asia on tiedostettu laajasti eri sektoreilla ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tulisi olla päämäärätietoista, suunniteltua ja hyvin johdettua. Hyvinvointi syntyy monista pienistä ja suurista asioista, joihin vaikuttavat arkipäivän kohtaamiset ja toiminnot sekä oman itsensä tiedostaminen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Hyvinvoinnin osatekijät ¹ jaetaan kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointi-käsite viittaa suomen kielessä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, kuten asumisolot ja ympäristö, työhön ja koulutukseen liittyvät seikat, kuten työllisyys ja työolot, sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Yhä useammin koettua hyvinvointia mitataan elämänlaadulla, jota muovaavat terveys ja materiaallinen hyvinvointi, samoin kuin yksilön odotukset hyvästä elämästä, ihmissuhteet, omanarvontunto ja mielekäs tekeminen.

Kuntalain 1 ²pykälässä sanotaan, että kunnan tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöllä on yleinen ohjaus- ja valvontavastuu terveyden edistämisestä. Vaikka mahdollisen maakunta- ja sote ³uudistuksen myötä sosiaali- ja terveystieteiden palvelut siirtyvät itsehallintoalueille jää kuntaan edelleen kokonaisvastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä. Käytännössä se tarkoittaa, että kunnan on huolehdittava terveyden ja hyvinvoinnin edellytysten huomioimisesta kaikkien hallintoalojen toiminnassa. Näistä tehtävistä on erikseen säädetty vuonna 2011 voimaan tulleessa terveydenhuoltolaissa.⁴

Kunnan elinvoima ⁵ nähdään uudistumiskykenä, jota tarvitaan taloudellisen kasvun, yhteiskunnan toimivuuden ja yksilön hyvinvoinnin vuoksi. Kunnan kestävä elinvoimaisuus perustuu jatkuvaan uudistumiskykyyn ja hyvinvointiin kuntalaisiin. Elinvoimaisessa kunnassa on aktiivisia kuntalaisia, järjestöjä, vapaaehtoistoimintaa ja yrityksiä.

¹ <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

² <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>

³ <http://alueuudistus.fi/etusivu>

⁴ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

⁵ Sallinen 2011 (s.3-9)

Järjestöjen tekemä työ on tärkeä ⁶ ja arvokas osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä ja täydentää julkisen sektorin työtä. Järjestöt tarjoavat vertaistukea ja matalankynnyksen tukea ja toimintaa sekä mahdollisuuden osallistua, nauttia erilaisista aktiviteeteistä ja harrastaa tärkeinä pitämiään asioita. Kolmannen sektorin rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä on entisestään kasvamassa ja järjestöjen kumppanuutta julkisen sektorin kanssa halutaan vahvistaa kunnissa. Huomattava osa sosiaali- ja terveystyöjärjestöjen, nuorisoi-, kulttuuri- ja liikunta-alan järjestöjen monipuolisesta toiminnasta tapahtuu paikallisyhdistyksissä lähellä kuntalaisia. Kuntalaiset osallistuvat vahvasti elinvoimaisessa kunnassa, joten kunnan on jatkuvasti kehitettävään kuntalaisille demokraattisten osallistumismahdollisuuksien lisäksi uusia lähivaikuttamisen tapoja.

Lapin Liiton järjestöstrategiaa seudullisesti toteuttava Meri-Lapin kansalaisjärjestöstrategia ⁷ hyväksyttiin seutuhallituksessa toukokuussa 2014. Kansalaisjärjestöstrategian yhtenä päämääränä on tiivistää kuntien ja järjestöjen yhteistyötä kannustamalla kuntia hyödyntämään yhdistysten vapaaehtois- ja vertaistoimintaa, arjen asiantuntijuutta ja kokemustietoa kunnan hyvinvoinnin ja terveydenedistämistyössä. Kansalaisjärjestöstrategian toteutuksen koordinaativastuu on Pohjoisen yhteisöjen tuki – Majakka ry:llä⁸ (jatkossa Majakka) yhteistyössä Meri-Lapin kehittämiskeskuksen kanssa.

Kansalaisjärjestöstrategiaan liittyen Majakka käynnisti yhteistyössä Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän kanssa Hyvinvointia yhteistyöllä -Länsi-Pohjassa hankkeen. ⁹ Hankkeen yhtenä tavoitteena oli tiivistää järjestöjen, julkisen sektorin ja muiden toimijoiden yhteistyötä kehittämällä esitys hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyörakenteen alueellisesta toimintamallista.

Tämä selvitys on kuvaus hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen nykytilasta kunnissa, ja siinä kuvataan poikkihallinnolliset terveyden edistämisen työryhmät sekä niiden toimintaa. Kuvaukset on tehty työryhmien kokoukseen osallistumalla, asiakirjoihin tutustumalla sekä haastattelemalla kunnan terveyden edistämisen yhdyshenkilöä tai vastaavaa viranhaltijaa. Samaan aikaan selvitettiin myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta alueellisten hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen rakenteita ja toimintamallien nykytilaa ja kehittämistarpeita.¹⁰

⁶ <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/jarjestot-kunnassa>

⁷ https://www.majakkatalo.fi/images/JTPajankohtaista/M-L_jarjestostrategia_A5_final.pdf

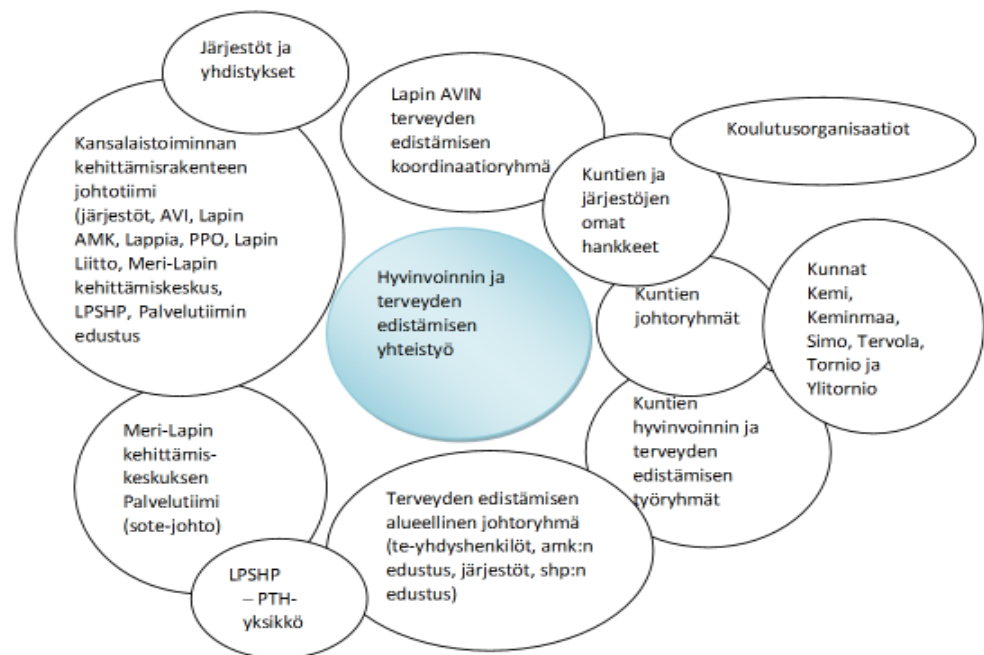
⁸ <https://www.majakkatalo.fi/pohjoisen-yhteisöjen-tuki>

⁹ <https://www.majakkatalo.fi/esr-hanke>

¹⁰ <http://webdynasty.jns.fi/djulkaisu/kokous/20171218-8-1.PDF>

2 TERVEYDEN EDISTÄMISEN RAKENTEET LÄNSI-POHJASSA

Länsi-Pohjan alueella on monipuolinen hyvinvoinni ja terveyden edistämisen yhteistyöverkosto. Yhteistyörakenteet ovat syntyneet vuosien saatossa ja monilta osin ne ovat vahvistuneet erilaisten haasteiden ja tavoitteiden edessä.

Kuvio 1: Terveyden edistämisen rakenteet Länsi-Pohjassa

Keskeisessä asemassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä ovat alueen kunnat ja kunnissa tehdyt strategiset linjaukset ja resurssivalinnat. Kuntien johtoryhmät valmistelevat hyvinvointikertomukset ja nimeävät kuntien terveyden edistämisen yhteyshenkilöt, joiden kautta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työn pitäisi jalkautua eri hallintokuntien arkeen.

Länsi-Pohjassa toimii, terveyden edistämisen alueellinen johtoryhmä.¹¹ Se muodostuu monialaisesti sairaanhoitopiirin henkilökunnasta mukaan lukien perusterveydenhuoltoyksikön edustajista, kuntien terveyden edistämisen yhdyshenkilöistä, Lapin ammattikorkeakoulun, Majakan, Tornion Asuntopalvelusäätiön /Meän talon ja Lapin aluehallintoviraston edustajista.

Toimintaa koordinoi Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri ja se kokoontuu säännöllisesti. Terveyden edistämisen johtoryhmä tiedottaa johtavia viranhaltijoita ja kuntapäätäjiä

¹¹ <http://www.lpsHP.fi/fi/palvelut/terveyden-edistaminen/tietoa-toiminnasta-ja-toimijoista/terveyden-edistamisen-johtoryhma.html>

hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön hyvistä toimintamalleista sekä ajankohtaisista asioista. Lisäksi se jakaa ajankohtaista tietoa ja seuraa kunnissa tehtävää hyvinvointityötä sekä sähköisen hyvinvointikertomukseen liittyviä prosesseja. Alueellinen terveyden edistämisen johtoryhmä toimii myös edustajilleen peilaavana ja vertaistukea tuottavana työryhmänä. Terveyden edistämisen alueellinen johtoryhmä linjaa alueellisia painopistealueita ja kunnat tekevät omat terveyden edistämisen suunnitelmansa itsenäisesti.

Perusterveydenhuollon yksikön ¹² ydintehtävänä on toimia linkkinä sosiaalitoimen, erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon välillä sekä ohjaa, tukee ja koordinoi alueellista kehittämistyötä sekä edistää hyvien toimintamallien jalkauttamista alueen sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköihin.

Meri-Lapin kehittämiskeskuksella on seudullista yhteistyötä palveleva yhteistyörakenne, jossa seudullisesti kehitetään ja päätetään yhteisistä asioista. Tämän yhteistyörakenteen alta löytyy mm. Länsi-Pohjan Sote-johdon muodostama palvelutiimi.

Koulutusorganisaatioiden avulla kunnissa ja koko seutukunnassa voidaan tehdä kehittämis- ja selvitystyötä, jonka avulla tietoa saadaan toiminnasuunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Koulutusorganisaatiot edistävät ja hallinnoivat kehittämis- ja yhteistyöhankkeita, joissa eri sektorien yhteistyö vahvistuu ja pysyy ajanmukaisena. Oppilaitokset ovat tärkeä osa seudullista toimijuutta ja aluekehitystä.

Majakka on yhdistysten yhteinen edunvalvonta ja kehittämisorganisaatiota. Se toimii kanavana, väliittäjänä, tukijana ja kehittäjänä eri toimijoiden väliselle yhteistyölle. Majakan yhtenä tehtävänä on tehdä tunnetuksi yhdistysten roolia ja tehtäviä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kentässä sekä tehdä näkyväksi yhdistysten matalan kynnyksen toimintaa ja palveluita.

Maakuntatasolla Lapin aluehallintovirasto ovat nimennyet hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatiotyöryhmän ¹³, jonka tehtävänä on määrittää maakunnalliset painopistealueet hyvinvointistrategian pohjalta.

¹² <http://www.lpshp.fi/fi/kehittaminen-ja-koulutus/perusterveydenhuollon-yksikko.html>

¹³ <https://www.avi.fi/web/avi/-/lappilaisten-terveytta-edistetaan-uudella-koordinaatioryhmalla-lappi-#.WqDnl3lK2Ht>

2.1. Terveyden edistäminen kunnissa

2.1.1. Kemi

Kokoonpano

terveystoimen johtaja
 osastonhoitaja
 hammashuoltaja
 terveydenhoitaja
 sosiaalityönjohtaja
 rakennusmestari
 koulutoimen edustaja /rehtori
 liikuntas sihteeri
 yhdyskuntatekniikan päällikkö
 johtava terveystarkastaja
 nuoriso- ja liikuntajohtaja
 kaupunginhallituksen edustaja
 kaupunginhallituksen edustaja
 yliopettaja Lapin amk
 hyvinvointi opettaja Lappia
 Hyte-suunnittelija

HYTE-työryhmä kokoontuu säännöllisesti kaksi-kolme kertaa keväällä ja syksyllä sekä tarvittaessa tiheämmin. Työryhmän rooli on kiinnittää huomiota kaupungissa meneillään oleviin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteisiin ja seurata niiden vaikuttavuutta.

Vuosittaisia tapahtumia ovat Terveyden ja hyvinvoinnin edistämispäivät, Ystävänpäivän terveystmittaukset marketeissa tai muualla ihmisten keskuudessa sekä työttömille suunnatut palvelut. Työryhmä on mukana toteuttamassa valtakunnallisia kampanjoita kuten ”SuomiMies seikkailee”. Työryhmä jalkautuu ihmisten pariin oppilaitoksiin, kuntosaleille, marketteihin, kulttuurikeskukseen tai kutsuu eri kohderyhmiä tapaamaan heitä. Tapahtumissa on ollut mukana myös yhdistystoimijoita.

Ryhmän koko asettaa haasteen yhteisen kokousajan löytymiselle. Tästä johtuen työryhmän koordinoitua ja roolia on pohdittu uudelleen uuden kunnan näkökulmasta. Terveyden edistämistyön koordinoitua on pohdittu siirrettäväksi keskushallintoon. Syksyllä 2016 kaupunki nimesi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnittelijan.

2.1.2. Keminmaa

Kokoonpano

sivistystoimenjohtaja
kunnaninsinööri
työsuojelupäällikkö
terveydenhoitaja

Keminmaan ryhmä on kokoontunut harvakseltaan ja työryhmän kokoonpano on uudistunut useaan otteeseen. Terveiden edistämisen yhdyshenkilö on juuri vaihtunut ja työryhmän jäsenet kantavat toistaiseksi vastuun yhteisesti. Työryhmän merkittävänä toiveena ja tavoitteena on, että kunnan johto ja valtuusto ottavat vastuuta terveyden edistämistyöstä ja ohjaavat työryhmän toimintaa määrätietoisesti.

2.1.3. Simo

Kokoonpano

vapaa-aikatoimenjohtaja
kunnanjohtaja
psykiatrinen sairaanhoitaja
terveydenhoitaja
vanhustyönjohtaja
koulukuraattori
perhepäivähoidonohjaaja
erityislastentarhanopettajaa
rehtori/koulutoimenjohtaja
vastaava lääkäri
vastaava hammaslääkäri
sivistyslautakunnan varapj.
diabeteshoitaja/te- yhdyshenkilö
teknisen toimen päällikkö
etsivä nuorisotyöntekijä
sosiaalityöntekijä

Simon terveyden edistämisen työryhmä toimii hyvinvointityöryhmän nimellä. Tarvittaessa ryhmään myös kutsutaan muiden organisaatioiden asiantuntijoita tai yhteistyökumppaneita. Työryhmä kokoontuu säännöllisesti ja yhdyshenkilönä toimii kunnan vapaa-aikatoimenjohtaja, jonka vastuulle kuuluu myös työsuojelupäällikön ja hyvinvointivastaavan tehtävät.

Simossa on toteutettu erilaisia tapahtumia, joissa eri-ikäisten hyvinvoinnin edistäminen on huomioitu ja jotka palvelevat ajankohtaisia tarpeita. Vuoden aikana kaikki ikäryhmät huomioidaan erilaisissa tapahtumissa ja hyvinvointityössä. Yhtenä keskeisenä ajatuksena

on kuitenkin ollut työikäisten liikkumisen edistäminen ja sitä on tuettu eri tavoin. Säännöllisiä hyvinvointitapahtumia ovat SuomiMies seikkailee, joissa mukana ovat olleet aktiivisesti myös järjestöt. Hyvinvoinnin edistämisen työryhmä Simossa vastaa myös kunnan hyvinvointikertomuksen laadinnasta.

Hyvinvoinnin edistämistyö on aktiivista ja siihen löytyy sitoutumista myös kunnan johdon puolelta. Työ on riittävästi resursoitu ja tarvittaessa myös kaupunginhallituksen määrärahasta voidaan hankkia esim. asiantuntijaluentoja.

Hyvinvointi työryhmä laatii nyt istuvalle valtuustolle valtuustokauden käsittävän selvityksen siitä, mitä kaikkea on hyvinvoinnin edistämiseen tehty, mitä on saatu aikaiseksi ja miten tavoitteisiin on päästy. Tulevalle valtuustolle työryhmä esittää suunnitelman, mitä jatkossa tullaan tekemään ja millaisilla resursseilla. Samalla huomioidaan uuden kunnan toiminnat.

2.1.4. Tervola

Kokoonpano

johtava lääkäri
avoterveydenhuollon os.hoit.
sosiaalityöntekijä
koulun johtaja
nuoriso-ohjaaja
suuhygienisti
valtuutettu
valtuutettu

Tervolan terveyden edistämisen työryhmä on toteuttanut säännöllisesti erilaisia terveyden edistämiseen liittyviä kampanjoita ja tapahtumia. Vuosittain toteutetaan SuomiMies-seikkailee tapahtumia ja niihin liittyviä terveyden edistämismessuja. Yhteistyötä tehdään kunnan viranomaisten sekä ja alueella toimivien yhdistysten kanssa.

Terveyden edistäminen koetaan koko kuntaorganisaation tehtäväksi ja jatkossa ryhmän jäsenet toivovatkin, että toiminnan suunnittelu otetaan vahvemmin esille kunnan päättäjien taholta.

2.1.5. Tornio

Kokoonpano

kaupunginjohtaja
 avoterveydenhuollon osastonh.
 kehitysjohtaja
 sivistystoimenjohtaja
 tekninen johtaja
 perusturvajohtaja
 sosiaalityönjohtaja
 projektityöntekijä
 työsuojelupäällikkö, projektikoordinaattori (Arjen turvaa)
 valtuuston pj.
 valtuuston 1. varapj
 hallituksen pj.

Torniossa terveyden edistämisen työryhmä kokoontuu Hyvinvointi-, terveys- ja turvallisuus (HuTeTu)-vuosikellon mukaisesti 2 – 3 vuodessa. Terveyden edistämisen yhdyshenkilönä toimii avoterveydenhuollon osastonhoitaja, joka toimii myös työryhmän sihteerinä. Työryhmä edustaa varsin laajasti kunnan eri hallintokuntia. Työryhmän sihteeri ja projektikoordinaattorit selkiyttävät parhaillaan hyvinvoinnin edistämisen työn rakennetta ja edistämistyön yhteyttä hyvinvointikertomustyöhön ja kaupungin talouden ja toiminnan suunnitteluun.

Lisäksi Torniossa toimii laajennettu Hyvinvointi, terveys ja turvallisuus verkostojohtoryhmä, joka kokoontuu vähintään 2 kertaa vuodessa. Kunnan HyTeTu johtoryhmä valmistelee verkostojohtoryhmälle meneviä asiota. Verkostojohtoryhmässä ovat edustettuna kaupunginjohtaja, kehitysjohtaja, työsuojelupäällikkö, projektikoordinaattori (Arjen turvaa), valtuuston pj, kaupunginhallituksen pj, sivistystoimenjohtaja, henkilöstöpäällikkö, tekninen johtaja, perusturvajohtaja, Tornion yrittäjät ry, Pohjoisen yhteisöjen tuki-Majakka ry, Lapin poliisilaitos, Lapin pelastuslaitos, Lapin Aluehallintovirasto, Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia, Tornion seurakunta ja Lapin työ- ja elinkeinotoimisto

2.1.6. Ylitornio

Kokoonpano

hallintojohtaja
terveydenhoitaja, te-yhdyshenkilö
perusturvajohtaja
vs. sivistystoimen johtaja, rehtori
fysioterapeutti
työterveyshoitaja
kunnaninsinööri
vanhus- ja hoitotyönjohtaja

Ylitornion terveyden edistämisen ryhmä pohjautuu hyvin pitkälti kunnan johtoryhmän kokoonpanoon. Työryhmä ei ole löytänyt viime vuosina itselle vahvaa identiteettiä tai tehtäväaluetta. Hyvinvointityö ja terveyden edistäminen koetaan erittäin tärkeäksi, mutta siihen ei ole pystytty keskittymään, eikä työ ole koordinoitua. Työ on koettu myös ”rasitteeksi”. Terveyden edistämisen yhdyshenkilön tehtävä on lisätty omien työtehtävien päälle, eikä terveyden edistämistyöhön ole pystytty resursoimaan. Näin ollen tehtävästä on tullut enemmän taakka, kuin mahdollisuus ja lisäarvo.

Ylitorniolla on aktiivinen järjestökenttä, joka mahdollistaa monien tapahtumien toteuttamisen. Usein järjestöjen tuottama toiminta tukee kunnan toimintaa ja luo uusia avauksia myös terveyden edistämiseen, kuten muistikahvila toiminta.

Tavoitteena tulevaisuudessa on, että kunnan eri hallintokunnat pohtivat oman toiminnan kautta terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja yhdessä ne liitetään kunnan perustehtävään. Näin saadaan kaikki hallintokunnat sitoutumaan tärkeään asiaan. Tämä tulee korostumaan entuudestaan, kun sote-palvelut siirtyvät maakuntatasolle toteutettavaksi ja terveyden edistäminen tulee saamaan vahvemman jalansijan kunnan toiminnoissa.

3 POHDINTAA

Länsi - Pohjan kunnissa tehdään monen organisaation ja työryhmän voimin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Kuntiin on nimetty terveyden edistämisen yhdyshenkilöt ja terveyden edistämisen poikkihallinnolliset työryhmät, joiden tehtävänä on koordinoida kunnassa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Ryhmät toimivat kunnissa pääsääntöisesti omien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kautta. Kunnittain käytänteet hieman vaihtelevat ja joissakin kunnissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän kokoukset ovat säännöllinen tapa toimia ja joillakin kunnilla tapaamiskertojen välit ovat saattaneet venyä useiden kuukausien pituisiksi. Tähän on monta eri syytä, mutta yleisimmin syynä on resurssin riittämättömyys. Yhdyshenkilön ja jäsenten työkiireet vaikeuttavat myös merkittävästi toiminta-aktiivisuuteen ja kokouksiin osallistumiseen.

Työryhmien kokoonpanoissa on myös paikkakuntakohtaisia eroja. Pienempien kuntien jäsenmäärä on merkittäväksi pienempi, kuin kaupunkien, joissa ryhmän koko voi olla jopa kolminkertainen. Työryhmiin kuuluu vaihtelevasti sosiaali- ja terveystoimen edustajia sosiaalitoimistosta, kouluterveydenhuollosta sekä suunterveydenhuollosta. Lisäksi ryhmään usein kuuluu liikunta- ja nuorisotyön edustajat, perusopetuksen, yhdyskuntatekniikan, tilapalvelun ja pelastustoimen tai muun viranomaistahon edustajat. Useissa kunnissa on työryhmään nimetty myös luottamushenkilöitä. Länsi-Pohjan kuntien työryhmissä ei ole nimettynä erikseen kolmannen sektorin edustajia lukuunottamatta Tornion hyvinvointi-, terveys- ja turvallisuusverkoston johtoryhmää.

Kunnissa tehdään laajapohjaista hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä, mutta kaikkia toimenpiteitä ei nähdä osana tähän kuuluvaa työkenttää. Toimintoja tehdään irrallisina ja hallintokuntakohtaisina, vaikka ne voisivat hyvinkin olla osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmaa. Selkeänä puutteena terveyden edistämistyön suunnittelussa ja toteuttamisessa on resurssit ja jäsenten sitoutumattomuus työskentelyyn. Yhdyshenkilöt tekevät tehtävänsä oman työ ohessa, eikä erillistä aikaresurssia ole siihen irrotettu tai määritelty. Tehtävä koetaan tärkeäksi, mutta siihen käytettävissä oleva resurssi on olematon, eikä näin ollen tue tehtävää, sen suunnittelua saatikka toteuttamista. Tämän johdosta sekä terveyden edistämisen yhdyshenkilö ja työryhmä on kokenut joissakin kunnissa suurtakin vaihtelua ja muutoksia.

Kuntien toimintatavoissa löytyy erilaisuutta, niin aktiivisuudessa, kuin toiminnan sisällöissäkin. Toimintatavat kuvastavat myös omaa paikallista identiteettiä sekä kunnan erityispiirteitä ja mahdollisuuksia. Kuntien toiminnassa löytyy myös paljon yhtäläisyyksiä.

Kunnat osallistuvat monenlaisiin tutkimuksiin ja selvityksiin, joista nousee myös ajankohtaista tietoa liittyen terveyden edistämiseen ja kuntalaisten käyttäytymiseen, asenteeseen ja elämisen haasteisiin. Nämä mahdollistavat epäkohtien ja parantamiskohteiden löytämisen sekä antavat suunnan mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteille.

Kunnat joutuvat tekemään uusia suunnitelmia ja linjauksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteistä, kun sosiaali- ja terveystalvet mahdollisesti siirtyvän maakunta- ja sote uudistuksen myötä maakunnille. Monessakaan kunnassa ei ole käynnistetty varsinaista keskustelua, miten tulevaisuudessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kunnissa jatkossa toteutetaan. Tämä on kuitenkin tiedossa oleva haaste ja syksyn 2016 aikana usein esille nouseva asia. Monissa kunnissa mietitään koko työn koordinoinnin muutosta ja keskushallinnon alaisuuteen siirtymistä. Mahdolliset terveyden edistämisen yhdyshenkilöiden nimeämiset tulevat esille, vaikka tätä useissa kunnissa ollaan parhaillaan tekemässäkin. Ketkä tulevat jatkossa olemaan hyte-työryhmien jäseninä ja miten tietoa jaetaan maakunnalle siirtyvän sote-puolen kanssa. Mistä löydetään yhteiset rajapinnat ja miten sillä rajapinnalla tullaan toimimaan. Tässä onkin iso asia keskusteltavaksi ja mahdollisuus myös miettiä yhtenäisiä käytänteitä Länsi-Pohjan alueella.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tärkeyttä ei kukaan kiistä ja halukkuutta kehittämiseen on selvästi olemassa. Maakunta – ja soteuudistuksen myötä on menossa isoja asioita ja koko kunta ja sote-kenttä on myllerryksessä. Työntekijöiden voimavarat ovat ääriarjoilla ja huono omatunto kolkuttaa ns. tekemättömien töiden vuoksi. Tätä selvitystä tehtäessä kunnan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vastuuhenkilöt kertoivat tekevänsä lukemattomat määrät erilaisia lain määäämiä selvityksiä, ohjaavat toisten työtä ja huolehtivat toisten työntekijöiden mahdollisuudesta työn tekemiseen. He osallistuvat pakollisiin koulutuksiin ja pakollisiin ja «vähemmän tärkeisiin kokouksiin», kuten itse asiaa kuvaavat. Lista heidän osalta on loppumaton ja arjesta selviäminen työrintamalla pakottaa heidät tekemään ratkaisuja, joissa jotkut työn osa-alueet pakostakin jäävät vähemmälle huomiolle. Lisäksi hyvinvointityön johtamisessa, siihen sitoutumisessa ja strategisissa linjauksissa on puutteita, joita ilman työ menettää suunnan ja siitä tulee jäsentämätöntä ja pahimmassa tapauksessa se lipuu alueelle ”ei kenenkään vastuulla”. Näin kuvasi asiaa usean kunnan edustajat ja kaikki olivat sitä mieltä, että yhteiselle ja alueellisesti avoimelle keskustelulle on tilausta sekä tarvetta tehdä muutoksia.

Keskusteluissa nousi esiin arkuus tunnustaa, että osalla kunnissa työ on ollut heitteillä, eikä työtä ole pystytty tekemään sillä volyyymillä, kun halua ja tarvetta olisi ollut. Samalla kuitenkin oli kuultavissa vahva tahtotila, että voidaanko yhdessä tehdä asialle jotain.

Nyt siis tarvitaan perinpohjaista keskustelua ja hallintokuntien sektorirajojen madaltamista, että kaikki hallintokunnat huomaavat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen työn kuuluvan kaikille ja koko kunnalle ja vielä mukaan ottaen kolmannen sektorin edustajat.

Länsi-Pohjan alueella toimii noin 1400 aktiivista yhdistystä, jotka omalla toiminnallaan aktivoivat kuntalaisia ja tuottavat matalan kunnuksen tukea, toimintaa ja palveluja. Näissä yhdistyksissä on mittaamattoman suuri määrä kohtaamista, auttamista ja tukemista. Yhdistys- ja vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuus tulee nostaa esille ja keskiöön myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita ja toimintamallja uudistettaessa. Yhdistysten merkitys hyvinvoinnin ja terveydenedistäjinä kyllä tunnustetaan, mutta tunnustetaanko sitä vieläkään riittävän hyvin. Yhdistykset ovat vielä käyttämätön voimavara, jota kannattaa systemaattisesti hyödyntää.

Kuntien puolelta on noussut esiin tarve alueellisen työn kehittämistä ja yhteisten painopisteiden ja menetelmien löytämisestä. Samaan aikaan keskustellaan myös alueellisen ja maakunnallisen hyvinvointikertomuksen laatimisesta, jota valmistellaan Lapin Liiton hallinnoimassa maaseudun palveluverkko hankkeessa. Monia asioita on siis meneillään paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisestikin, jopa niin paljon, etteivät kunnat tiedä missä järjestyksessä niihin puuttuisivat.

Länsi-Pohjan alueen kunnissa on halu tehdä pitkäjänteistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Yhteistyötä ja suunnittelua on tehty jo alueellisen johtoryhmän muodossa, mutta tämänkin yhteistyöelimen toimintaa tulee järkevöittää, jotta toiminta palvelee alueella olevaa tarvetta. Kaiken kaikkiaan on syytä varautua maakunta- ja soteuudistuksen myötä tulevaan uuteen tilanteeseen ja käynnistää yhteinen keskustelu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen paikallisista ja seudullisesta rakenteesta. Keskustelua on tosin jo käyty, mutta nyt on aika vahvistaa ja tiivistää sitä ja tarkastella ovatko kaikki verkoston toimijat mukana, jotta saadaan suurin mahdollinen hyöty ja osaaminen valjastettua hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön suunnitteluun ja toteutukseen paikallisesti, alueellisesti ja maakunnan tasollakin. Koska jokaisella kunnalla on yhteinen pohdinnan paikka, niin tähän haasteeseen on siis puututtava.

On totta, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on katsottu kuuluvan kunnan tehtäviin. Tätä tukee myös lainsäädännön teksti. Tämä on kuitenkin asia, joka koskettaa kaikkia kuntalaisia ikään ja sukupuoleen katsomatta. Ihmisten hyvinvointi on kunnan voimavara ja elinvoimaisen kunnan yksi mittareita. Elinvoimaisuutta synnyttää myös järjestöjen luoman toiminnan aktiivisuus ja osallisuus.